

Мајор **СТЈЕПАН ШЋЕТАРИЋ**

ЗАПРЕЧАВАЊЕ У ОДНОСУ НА СИСТЕМ ВАТРЕ

Важност запречавања све више је расла, а с обзиром на искуства која су стечена, нарочито у току Другог светског рата и садашњег рата у Кореји, постоји и тенденција даљег развоја запречавања у целини, као врло ефикасне мере у свим видовима борбе. Сама намена запречавања није увек била иста, већ је зависила како од борбених снага и средстава нападача, тако и од самих запречних средстава која су се примењивала.

У прво време запречна средства и препреке имали су чисто пасивну улогу, тј. да се непријатељ пред њима привремено заустави, а затим да му се нанесе што већи губици било ватром или неким другим активним средствима. У току даљег развоја појављују се нове врсте запречних средстава: експлозив, мине, ватрена и хемиска средства, која, као препреке, немају само пасивну улогу, тј. само да зауставе непријатеља него и да му нанесу губитке било у повезаности са ватреним системом, било самостално.

Тај развој запречних средстава и њихова употреба у разноврсним облицима запречавања ишао је брже но што су те промене регистроване, бар у појединим правилима, и супротно теориским поставкама појединих људи које је пракса већ давно у знатној мери демантовала.

Још се увек потезе омиљена формула (која је данас само делимично тачна) „препрека није препрека ако није брањена“, генералишући то за све препреке: од једноредне ограде од жица, преко минских поља, па до рушења на комуникацијама.

Пре но што донесемо закључак о запречавању и његовој повезаности са ватреним системом, изнећемо како су употребљаване поједине препреке, нарочито минско-експлозивне, ватрене и хемиске, које данас претстављају важнији део запречавања уопште, као и какве су перспективе њихове даље употребе.

У прошлом рату рушени су првенствено такви објекти на комуникацијама или на извесним просторијама чијим би се рушењем непосредно или посредно, за краће или дуже време заустављало дејство непријатеља, било самом препреком, било њеним повезивањем са ватреним системом, односно одбраном.

Рушење вештачких објеката на комуникацијама, и самих комуникација, утицало је непосредно на покрет непријатеља и присиљавало га да гради нове мостове и друге вештачке објекте, да би се могао даље кретати са својим људством и техником. Другим речима, он је на таквој препреци био задржан онолико времена колико му је било потребно да изгради нови објекат или да заобиђе дотичну препреку. Природно је да се време задржавања повећавало ако су створене препреке биле брањене. Тако, на пример, јединице бивше југословенске војске, приликом отступања на савском правцу у Словенији, поред осталих мостова, порушиле су железнички и колски мост у с. Мосте и армирано-бетонски мост преко Саве између Бледа и Лесце Бледа. Због тога су италијанске јединице, које су наступале на том правцу од Ратеча, биле задржане више од 10 дана, све док код с. Мосте нису изградиле нову варијанту цесте, иако препреке које су настале тим рушењем нико није бранио.

Иако рушења привредних објеката (творница, складишта, енергетских извора, рудника, итд.) нису непосредно успоравала покрет непријатеља, она су ипак, у општим размерама, посредно утицала на брзину и ефикасност дејства непријатеља, јер је он морао готово све своје потребе да довлачи из даљине, што је, свакако, продужавало време припреме за даља дејства.

Припреме Немаца за нове офанзиве на територији Совјетског Савеза трајале су утолико дуже уколико су дубље продирали. То се односило и на Совјете при продору њихових трупа на запад према Немачкој, а утрошак снага за снабдевање и оправку комуникација у односу на борбене јединице бивао је, такође, све већи.

Мине и експлозив, као препреке које су непосредно дејствовале на непријатељску снагу и технику, првенствено су употребљаване у облику минских поља, група мина, мина изненађења, мина успореног дејства и као специјално средство у диверзантским дејствима. Минска поља имала су најчешћу и најважнију примену у виду непрекидних или испрекиданих појасева испред положаја и на боковима јединица, а често су се постављала и у мртве углове, или међупросторе које није било могуће тући ватром пешадиског наоружања. Тако су, на пример, Немци често вршили запречавање праваца којима су се кретале партизанске јединице, нарочито помоћу противпешадиских мина, иако те правце нису поседали за одбрану. Тако је једном приликом један наш батаљон, који је ноћу ишао да прими опрему са једног брода, ушао у минско поље и изгубио око 20 људи не извршивши задатак, иако непријатељ уопште није дејствовао (према изјави команданта тога батаљона).

Групе мина су се нарочито ефикасно примењивале у отступању, у минирању прилаза мостовима, на отвореним деловима пута и осталим погодним просторијама за прикупљање непријатељских војника, а нарочито на његовом вероватном полазном положају. И у тим случајевима оне су постављане ван домашаја сопствене ватре, јер су биле намењене за потпуно самостално активно дејство. На сличан

начин примењиване су и мине изненађења, нарочито у насељеним местима, где се могло испољити више довитљивости и лукавства, са циљем да се непријатељу нанесу што већи губици.

Мине успореног дејства остављане су у позадини непријатеља, тј. независно од сопствене ватре, нарочито у отступању или диверзантским дејствима са задатком да преко упаљача успореног дејства у одређено време изврше рушење неког објекта, или са циљем да се створи извесна препрека (рушење мостова и других објеката на комуникацијама), или да се уништи жива сила и техника непријатеља (рушење важних зграда, складишта, гаража, итд.).

Запречавања која су вршили наши диверзанти на непријатељској или сопственој окупираној територији обухватала су све врсте запречавања, почев од постављања минских поља, група мина, мина изненађења, рушења, па до постављања мина успореног дејства, и била су искључиво предузимана без повезивања са било каквим ватреним системом.

Ватрене препреке (ватрене фугасе, напалм фугасе и фугасни бацачи пламена) употребљаване су како у непосредној вези са ватром, тако и за заштиту међупростора, односно простора на које се није могла ефикасно испољити сопствена ватра. Осим тога, сматра се да се и хемиске препреке могу врло ефикасно употребити самостално, тј. без повезивања са ватреним дејством, ако се примене бојни отрови старог типа (нарочито нагрисајући бојни отрови, пликавци, врсте иперита) као и радиоактивне заштитне бране (препреке) створене експлозијом атомске, хидрогенске или неке друге бомбе, претставника најновијих бојних отрова радиоактивног отровног дејства.

По нашем мишљењу даља перспектива употребе запречних минско-експлозивних, ватрених и хемиских средстава развијаће се у правцу још масовније примене свих запречних средстава а нарочито активних — која се могу и самостално употребити — са циљем да се што више успори темпо наступања нападача и да му се нанесу што већи губици. Ово је утолико вероватније што капацитет производње таквих средстава сваким даном све више расте.

Међутим, то није у складу са нашим „Тактичко-техничким упутством“, које између осталог каже: „Запречавање претставља систем разноврсних природних и вештачких препрека (постављених по одређеном плану) и брањених ватром“. И даље: „Оперативно запречавање редовно (подвукао СШ) треба да је повезано са системом артиљериске и пешадиске ватре. У извесним случајевима, за разлику од тактичког запречавања (на пример, у повлачењу), поједине објекте у оквиру оперативног запречавања неће бити могућно бранити непосредно ватром (иако се томе увек тежи), већ ће оно бити у домету артиљерије ДД или под дејством авијације“.

Ако размотримо само ове две поставке, онда ћемо видети да су оне потпуно у складу са поставком да „препрека није препрека ако није брањена“, иако у њима има извесне недоследности. Док се запречавање, као најшири појам категорички повезује са системом ватре,

дотле оперативно запречавање као део запречавања „редовно треба да буде повезано са системом артиљериске ватре“ (дакле, треба али не мора), а у даљем се задовољава ватром из авиона.

Пре свега, треба уочити да се изнети цитат односи само на онај део оперативног запречавања који има непосредан учинак на дејства непријатеља, тј. на запречавања комуникација и праваца, а не и на привредна запречавања, јер и по горњем правилу та запречавања нису везана за систем ватре.

Ако, примера ради, узмемо једно минско поље испред предњег краја положаја које се налази под ватром нашег пешадиског и артиљериског наоружања онда ће оно претстављати брањену препреку. Ако се са тога положаја повучемо уназад на просторију са које га не можемо тући пешадиском већ само артиљериском ватром, онда ће то минско поље још увек бити брањена препрека. А да ли ће то минско поље бити препрека ако се још даље повучемо, тако да остане ван домашаја артиљериске ватре, и ако је непријатељ надмоћан у ваздуху, тако да на то минско поље нисмо у стању да испољимо ни ватрено дејство своје авијације? По нашем мишљењу оно је ипак препрека (без обзира што није тако ефикасно као раније) све дотле док га непријатељ не уклони.

Или, ако порушимо и минирамо извесне деонице пута у претпољу тако да га непријатељ не може да користи за покрет јединица и технике, поставља се питање: да ли су та рушења на путу препрека за непријатеља зато што су порушена места на домашају наше пешадиске и артиљериске или авијацијске ватре, или ради нечег другог? Очито ради тога што је пут неупотребљив за саобраћај.

У свом повлачењу из Совјетског Савеза, са Запада и Балкана, Немци су стварали препреке савезничким и нашим армијама свуда где су стигли на територији коју су напуштали, без обзира да ли су били у стању да препреке повежу са неким колико толико организованим ватреним системом, и без обзира на то што је и њихова авијација била сасвим неефикасна. Па ипак, и такве препреке ометале су темпо наступања и отежавале снабдевање савезничких и наше Армије (иако се то код нас мање одражавало, јер смо ослободивши своју земљу, свуда налазили базу за снабдевање армије).

До примене тактичког и оперативног запречавања без повезивања са ватреним системом доћи ће нарочито у маневарској одбрани и отступању. Овде ће се још у припремном периоду, на појединим мање важним правцима, извршити запречавање (рушење комуникација и вештачких објеката на њима, месне засеке, постављање мина изненађења, итд.) без повезивања са ватреним системом било које јединице, пошто јединице најчешће неће таквим правцима ни отступати. Ово су нарочито примењивали Немци у отступању.

Такође је интересантно питање до које мере и када је рентабилно повезивати ватру са препрекама. Из цитиране поставке може се схватити да свака препрека у претпољу или у дубини непријатељ-

ског распореда треба да буде тучена ватром артиљерије ДД или ватром авијације.

Природно је да је повезивање ватре и препрека најефикасније на таквим отстојањима на којима се непосредно може испољити ватра из пешадиског наоружања и артиљерије за непосредно гађање. У односу на протезање препрека, та ватра може да буде фланкирна, коса и фронтална, као и њихова комбинација. Али ако се препреке не могу тући непосредном ватром, онда се често мора планирати ватра са посредним гађањима из артиљериских оруђа. Међутим, услед удаљавања препреке од оруђа из кога се гађа растурање снопа се повећава, а тачност гађања опада, тако да се не могу тући циљеви него просторије. Према томе, ефикасно ће се тући препреке већег обима, оне које повлаче нагомилавање непријатељских снага на већој просторији, на одређеним прелазима или пролазима, а не свака препрека која ће бити постављена. Овде је интересантно повезивање артиљериске ватре која непосредно не брани препреку него туче извесну просторију са које натерује непријатеља да се креће преко минских поља, као што су то Немци често примењивали у рејонима појединих теснаца.

Из предњег можемо извући закључак да препрека остаје препрека и када није брањена (а нарочито активна), али да њена ефикасност као препреке у односу на борбена дејства непријатеља, зависи од њеног карактера и да је та ефикасност утолико мања уколико је удаљенија од оруђа која је бране и уколико је мањих димензија.

У тачки 1 немачког „Правила за употребу пионира“ (Pionirdienst aller Waffen), између осталог, каже се: „Дејство запречавања повећава се: ако се препреке налазе у домашају властите ватре, ако се непријатељ изненади, ако су му потребне нарочите снаге и средства за отклањање препрека или када се непријатељ под неповољним околностима мора борити да би их савладао . . . . . Минске препреке и препреке од бојних отрова — гасова могу непријатељу нанети губитке и онда када не лежи у домашају властите ватре . . . . Запречавања се могу искористити за повећање властитог ватреног система“.

То значи да се запречавање и препреке у целини не потчињавају ватри и да је овакво решење знатно ближе начину запречавања у прошлој ратној пракси и садашњим перспективама његове вероватне примене у будућности, мада се и овде јасно подвлачи потреба узајамне повезаности ватре и препрека, где год се оно може постићи.

И друге војске, при разматрању овог питања, заступају гледиште да је повезивање са ватреним системом основ запречавања и да се само на тај начин долази до максималног искористићења препрека. Међутим, оне не искључују ни самостално употребу мина. Тако, енглески часопис „The Army Quarterly“ од октобра 1951 године у једном чланку каже: „Командант може тежити да задржи непријатеља и уништи његове снаге обимнијим минирањем предњег краја и рејона који су највероватнији за прикупљање и развој нападача за борбу.

Међутим, ово ће обично бити мање ефикасно од задржавања нападача под што дужом ватром браниоца . . .“

Италијани у правилу: „Употреба пионира дивизиске инжињерије и организација радова у пешадиској дивизији“ (Impiego del genio pioniri divisionale organizzazione dei lavori nella divisione di fanteria) при разматрању употребе минско-експлозивних препрека кажу: „Минска поља постављена између одбранбених рејона (чворова одбране) одбранбене организације, која је извршена на широком фронту, морају се поставити на различите начине, да би им се дала највећа ефикасност“, (тач. 59), и даље: „И тамо где је запречавање унапред предвиђено треба га употпунити и борбеним запречавањем, које спада у надлежност дивизиских пионира, са циљем да се оствари систематско и тотално уништење, како се непријатељу не би оставило ништа што би могао искористити“ (тач. 60) и, најзад: „Постављање минских поља и запречавање на путевима, допуњено борбеним запречавањем, биће главни задатак дивизиских пионира, како би се услед незнатних снага, којима се у почетку може располагати, помоћу дејства запречних мина учиниле непролазним и простране зоне“ (тач. 71).

Поставља се питање: зашто се запречавање као целина и препреке уопште желе по сваку цену повезати са ватром, и какве штетне последице од таквог искључивог решења могу наступити? То, вероватно, потиче од саме карактеристике фортификациских препрека, које непријатељ може сразмерно лако уочити и савладати и чије би постављање било нерентабилно, ако не би биле брањене ватром (мада и ту има препрека које се не могу свести под тај услов, например клопке за танкове). Али ако бисмо препреке — као елементе запречавања — и запречавање у целини посматрали само у вези са ватреним системом, онда бисмо се лишили предности оног запречавања које се сада врши масовном применом запречних минско-експлозивних, ватрених и хемиских средстава, и то при њиховој самосталној употреби, тј. ван домашаја ватре, и када ове препреке допуњују ватрени систем (у међупросторима у одбрани на широком фронту, на вероватном полазном положају непријатеља, запречавање у дубини непријатељског распореда, mine изненађења и mine успореног дејства). У противном, могло би се доћи у дилему да ли треба порушити неку комуникацију (пут или железницу) ако се на те створене препреке не може обезбедити и ватрено дејство.

Према томе, ово питање је веома важно за оне јединице које се боре на широком фронту као и у позадини непријатеља и у дубини његове територије. По нашем мишљењу, требало би много смелије примењивати и оне препреке које нису тучене као што је то често било у нашем Народноослободилачком рату. Међутим, не треба схватити да се овим негира потреба повезивања система препрека (а нарочито тактичких) са дејством ватре јер се тиме повећава ефикасност ватре и препрека. Другим речима, од старешина треба тражити, с једне стране, да увек воде рачуна о тој повезаности свуда где је то могуће, а с друге, да користе и самостално активно и пасивно дејство препреке у односу на непријатеља у оним случајевима када се на њега пред препреком не може испољити ватрено дејство.